

Sahabenin Adaleti Görüşünün Siyasî ve Fikrî Kökleri

<"xml encoding="UTF-8?">

Sahabenin adaleti görüşü, hadis ehli ekolünün oluştuğu dönemden bu yana kesin bir inanç olarak Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat arasında benimsenerek sabit inançlarından biri olmuştur.

Bu inancın şekillenmesinde, sahabe dönemindeki birtakım siyasî olayların etkisi olmuştur. Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra meydana gelen olaylar, Muaviye'nin ve

Ümeyye Oğulları'nın Müslümanlara musallat olup hâkimiyeti ele geçirmelerine neden oldu. Bu dönemde birçok acı olaylar meydana geldi, sayısız cinayetler ve katliamlar gerçekleşti.

Osman'ın hilâfeti döneminde Ümeyye Oğulları, karşılarında meydanı açık görünce içlerine gömdükleri ihtiras ve arzularını ihya etmeyi ve siyasî inzivadan çıkmayı kararlaştırdılar.

Sonunda da, Muaviye İmam Hasan (a.s) ile barış anlaşması imzalayarak resmen kendisini halife ilân etti. Muaviye, yapmış olduğu savaşlarda suçsuz insanları katletti,

Müslümanları çeşitli yöntemlerle baskı ve korku altına aldı. Hilekârlık ve propaganda yöntemlerine başvurarak sayısız bidatler ortaya çıkardı. Sahabenin büyük ve takvalı şahsiyetleri, Muaviye'nin cellâtlarınca katledildi. Hz. Peygamber'in Ehlibeyt'i ve İmam Ali (a.s) sindirilmeye çalışıldı.

Böyle bir durumda, hiç şüphesiz, insanlar o günkü durumu ve olayları tahlil etme ihtiyacı duyacaklardı. Bu yüzden sahtekâr Emevî propaganda teşkilâtı, siyasî bir hedef olarak Müslümanların olayları doğru bir şekilde yorumlamasına mani olmak için çalışıyordu.

Muaviye, kendi şahsiyetini korumak, herhangi bir kıyam ve direnişle karşılaşmamak ve meşruiyet elde etmek için uşaklarını seferber ederek geniş çapta yalan hadisler uydurmaya başvurmuş

ve bu hadisler vasıtasıyla bir yandan değersiz insanları yüceltmeye ve hayalî kahramanlar ve

yalancı mitler oluşturmaya ve diğer yandan Ali (a.s) ve Peygamber'in (s.a.a) Ehlibeyt'inin fazilet ve değerini düşürmeye çalışmıştır.

Böylece kendi akıllarınca her açıdan Haşimoğulları ve Ümeyye Oğulları arasındaki savaştan galip ve kahraman olarak ayrılacaklarını zannediyorlardı.

Bu iki teşebbüsün psikolojik sebebi, Hz. Ali'nin (a.s) faziletleri karşısında içine düştükleri aşağılık ve geri kalmışlık kompleksinden kurtulmaktı.

İşte bu dönemde Muaviye, sahabenin içtihadı düşüncesini ortaya atarak bu vesileyle kendilerinin tüm kötü davranışlarını tevil etmeye çalıştı ve halkı baskı altında tutarak sahabenin şahsiyetinin eleştirilemeyeceği fikrini yaygınlaştırdı.

Böylece halkın, sahabeden bazısının uygunsuz, yersiz davranışlarını yargılamasına ve onlardan birini geçmişi sebebiyle suçlamasına engel oldu. Hatta bununla da yetinmeyip her türlü yanlışlığa bir kılıf uydurabilmek için sahabeden herhangi birine uymanın dinî açıdan bir mahzuru bulunmadığı fikrini yayarak herkesin kendine göre bir din anlayışı ortaya koymasına zemin hazırladı.

İşte böyle bir süreçte kelâmî ve fikhî boyutta bütün sahabenin adil olduğu görüşü şekillenmeye başladı.

Bu inancın şekillenmesine sebep olan önkoşulları göz ardı ederek, bu görüş sahiplerinin maksat ve hedeflerine iyimserlikle bakanlar ve onların hayırsever niyetler taşıdığını tasavvur edenler ise şöyle bir yorum ortaya koymaktadırlar:

Tâbiîler döneminde ve daha sonraki yıllarda halktan birçoğu sahabe ve halifeler dönemindeki tarihî olayları incelemeye başladılar. Halkın büyük sahabîlerin şahsiyet ve yaşantı tarzı hakkındaki fikirleri artmaya başladı.

Sahabenin fazilet veya kötülükleri meclisten meclise aktarıldı. Bu dönemde tarih boyunca en çok zulme ve baskılara maruz kalanlar, kendi haklarını dile getirmeye, zulme uğramış ve hakkı çiğnenmiş biri olarak eleştirilerini ortaya koymaya başladılar. Böylece muvafık ve muhalif olanlar karşı karşıya geldiler.

Bir grup alimler ise bu gidişin hiç kimsenin menfaatine olmadığını görünce, tarihî olayları kapatmak, sahabe dönemindeki kanlı ve acı olayların hükmünü Allah'a havale etmek, her iki tarafa da saygıyla bakılmasını ve sahabenin yaptığı her şeyin mazur görülmesini sağlamaya çalıştılar.

Onlar, sahabeye itiraz ve eleştiri kapısının açık tutulmasının ve halk arasında onların sürekli tartışılmasının asr-ı saadetteki tarihî azameti tehlikeye düşüreceğini, ilk Müslümanların tüm haysiyet ve hürmetlerinin yok olacağını düşündüler.

Böylece bir süre sonra eleştirilmeyen hiçbir sahabî kalmayacak, bu olaylar İslâm tarihinin muhteşem kazanımlarını ortadan kaldıracak ve sürekli ilk mensuplarının uygunsuz davranışları,

zulümleri ve ihanetleri dile getirilen bir dine güven yok olacaktı. Onlar, sahabenin şahsiyetinin lekelenmesiyle Kitap ve Sünnet'in de yara alacağını düşünüyorlardı. Çünkü başkalarına şeriat hükümlerini,

Peygamber'in hadis ve siretini nakledenler bu sahabîlerdi. Gelecek kuşakların, dinî hükümler ve öğretileri elde etmek için başvuracakları sahabe dışında bir yolu yoktu. Dolayısıyla bu Kitap şahitlerinin yara alması durumunda dinin temelleri sarsılacak, Kitap ve Sünnet'in etkileri yok olacaktı.

Sahabenin adil olduğu görüşüne iyimser bakanların yorumları işte böyledir. Bize göre bu görüş, çeşitli boyutlardan kabul edilemez bir görüştür.

Öncelikle; böyle bir düşünce şer'î delil, aklî burhan, ve tarihî gerçeklere uymamaktadır.

İkinci olarak; hata ve günaha karşı masum olmayan insanların şahsiyetine dokunulmazlık vermenin zararı, onların şahsiyetlerini yok etmenin zararından daha büyüktür.

Üçüncü olarak; böyle bir dokunulmazlık sonucunda sahabîlerden her birinin kişisel düşünce ve heva-heveslere dayalı olarak ortaya koydukları hata, bidat ve tahriflerini ölçü ve örnek kabul edecek olursak, bu, dinin çöküşü sayılır ve bunun tehlikesi Kitap ve Sünnet'in şahitlerini eleştirmenin tehlikesinden daha küçük değildir.

Dördüncü olarak; bir grup sahabîye itirazda bulunmak ve onların kötü davranışlarını kınamak bütün sahabeye saldırmak ve onlarla savaşmak anlamını taşımaz. Sahabenin adaletine inanmayanlar da dengeli bir metottan yanadırlar. Onlar da birçok sahabîye karşı ihlâs ve muhabbet dolu kalplere sahiptirler.

Beşinci olarak; tarihî acı olayları dile getirmeyi önlemek için bütün sahabeye dokunulmazlık elbisesinin giydirmek yerine aşırılıklardan uzak, gerçekçi bir tavırla bu konunun ele alınarak incelenmesi, dinin korunması için daha sağlam ve doğru bir yoldur. Çünkü din, bizzat hak üzere kuruludur ve herkesi hakka uymaya çağırmaktadır. Böyle bir dinin temelinin belirsizlik üzere kurulu olması açık bir çelişki sayılır.

Altıncı olarak; bu örtbas etme yöntemi, temelde dinin taşıdığı misyon ve hedeflerle tam bir tezat içerisindedir. Çünkü din, zahirî bir zafer ve hâkimiyet kurmak yerine, insanların az da olsalar hak üzere doğru olarak hareket etmesine taraftardır. Yanlışların üstüne perde çekilerek, bir zahirî mevki ve ihtişam kazanma hedefini taşımamaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de açıklandığı üzere birçok peygamberin kavminin büyükleri, şartlı olarak ona iman edeceklerini ileri sürerek ondan bazı tavizler, örneğin yanındaki fakirlerle ilişkisini kesmesini istemişler; ama onlar Allah'ın emriyle hak üzerinde direniş göstermeyi ve sonuçta zayıf durumda kalmayı onların tekliflerine uyarak haktan taviz vermeye tercih etmişlerdir.

Hiz. Musa'nın sahabîlerinin, Hiz. Musa aralarından bir süre ayrılması üzere sapmaları ve Hiz. Musa'nın (a.s) onların bu sapmalarına göz yummayarak sapıklığa düşen çoğunluğa karşı şiddetle tavır alması olayı, Kur'an-ı Kerim'de defalarca zikredilmiştir. Bu kıssa bile, bir dinin mensuplarının sapması ve hataları karşısında o toplumun salih ve alim kimseleri tarafından nasıl bir tavır alınması gerektiğini açıkça göstermektedir.

Bizim inancımıza göre, sahabenin adaleti görüşünün şekillenme köklerini incelerken, Ümeyye Oğulları dönemindeki siyaset erbabının hedeflerini de göz ardı etmemek gerekir.

Sahabenin Adaleti Görüşünün Siyasî Sonuçları

Bu görüşün, fikrî ve siyasî alanda meydana getirdiği farklı etki ve siyasî sonuçlarından bazıları şunlardır:

1- Sahabeyi asla eleştirmemek, onları emin ve kutsal saymak, böylece de sahabe dönemindeki karanlık olayları değerlendirmekten ve onların uygun olmayan amellerini incelemekten Müslümanları alıkoymak.

2- Muaviye'nin saltanatına meşruiyet kazandırmak, Muaviye'nin kendi saltanatını genişletmek, güçlendirmek ve Yezid'i veliaht olarak seçerek bu makamı Ümeyye Oğulları'nda kalıcı kılmak için yaptığı bütün sahtekârca işleri ve canîce savaşları,

isyanları, günahsız insanlara uyguladığı katliamları, bozduğu anlaşmaları, sahabenin iyilerini şehit edişini ve benzeri tüm kötülüklerini, Muaviye'nin ve uşaklarının bir içtihadı olarak görmek ve bütün bu olayları onların yalan ve hayalî adaleti gölgesinde yorumlamak.

3- Ümeyye Oğulları'nın düşünce özgürlüğünü yok ederek Müslümanlara yaptıkları baskıyı, Allah'tan gelen bir kaçınılmaz takdir, hatta O'nun insanlara verdiği bir nimet olarak değerlendirmek; itiraz edenlere işkence ve baskı uygulamak ve neticede de büyük bir diktatörlük kurmak.

4- Bu görüşü onaylayanlar ve muhalif olanlar arasında ayrıcalık yaratmak; muhalifleri fışk, küfür ve irtidatla suçlamak ve neticede Müslümanlar arasında bir düşmanlık atmosferi yaratmak.

Sahabenin Adaleti Görüşünün Akidevî ve Fikri Neticeleri

Gerçi sahabenin adaleti, bu görüşün taraftarlarına göre Peygamber'e (s.a.a) ve ashabına aşk ve muhabbetin bir sembolüdür ama, bu coşkun duygular, şer'î kaidelere ve aklî bir burhana dayanmadığı için inanç ve düşünce sahasında istenmeyen birtakım sonuçlar yaratmıştır:

1- Bu görüşün direkt ürünü, (hata ve günaha karşı) masum olmayan insanların şahsiyetinin masum ve dokunulmaz hâle gelişidir. Bu mantıksız aşk, akıllara zincir vurmakta, yapıcı ve hedefli tartışma ortamını yok etmektedir.

2- Bu görüşün taraftarları, ashaba isnat edilen bütün rivayet ve hadisleri almakta ve ashabi adil bildikleri için de sahabe döneminde ve bizzat sahabîler vasıtasıyla uydurulan hadisleri sahih hadisler gibi kabul etmekte ve bunları birbirinden ayırma görevini iptal etmektedir.

Oysa adil sahabîlerce nakledilen sahih rivayetlerle hadis uydurma döneminde fasık, bağımlı ve uşak kimselerce uydurulup Peygamber'e isnat edilen rivayetler iç içedir. Daha sonraları Ehl-i Sünnet'in inançlarının bir parçası hâline gelen nice hurafe ve israiliyat da, kendi alimleri nezdinde kabul gören bu tür uydurma hadislerden kaynaklanmıştır.

3- Sahabeyi adil bilmenin sonuçlarından bir diğeri de, sahabenin Kur'ân ve Sünnet'i anlayışta merci hâline gelişi, görüş ve düşüncelerinin şer'î bir hüccet sayılmasıdır.

Tâbiîler ve tâbiîlerin tâbiîleri döneminde Ehlibeyt'ten ayrı bir yol izlemeye çalışan bazı kimseler sahabeye muhalefet etmekten çekinerek, onlarla uyum içinde olmaya ve

kendi görüşlerini onların muvafık görüşleriyle güçlendirmeye büyük özen göstermişlerdir, sahabeyi taklit ve takip etmeyi bir farz olarak görmüşlerdir. Bu sebeple de bazı mezheplerde sahabenin tavır ve sünneti şer'î delillerden biri olarak kabul görmüştür.

Ehl-i Sünnet fıkıh mezheplerinin imamları da sürekli olarak sahabenin söz ve görüşlerini önemsemiş ve şer'î hükümlere ulaşma hususunda bir kaynak olarak kabul etmişlerdir.

Böylece kesin delillerle ispat edilmiş olan Peygamber'in Ehlibeyt'inin hak ve üstünlükleri, özellikle de ilmî önderlikleri görmezlikten gelinmiş, siyasî baskılar sonucu ashap ve ümmetin .diğer alimlerinden bile aşağı bir düzeyde tutulmuşlardır